

Kapitel 2: Økonomiske mål

I dette kapitel vil vi give et overblik over de syv samfundsøkonomiske målsætninger, som der i Danmark – og i mange andre lande – er nogenlunde politisk enighed om. Senere i bogen – i kapitlerne 7-14 – vil du kunne læse meget mere om hver enkelt målsætning.

Case: Skattelettelser eller ej?

Liberale politikere fremsætter løbende forslag om at give skattelettelser. I Danmark er især partiet Liberal Alliance ivrig efter at få nedsat skatterne. I sommeren 2016 fastslog partiets tidligere formand Anders Samuelsen således: "Hvis LA ikke står fast på kravet om topskattelettelser nu, har vi ingen eksistensberettigelse som liberalt parti."

Ud over forslag om at fjerne den såkaldte topskat på de højere indkomster foreslår liberale politikere ofte lavere arveafgifter og lavere skatter på virksomhederne. Argumentationen er, at skattelettelser vil føre til højere forbrug og øgede investeringer, hvilket igen resulterer i et større BNP, altså økonomisk vækst. Og flere vil komme i beskæftigelse, altså også en positiv effekt.

Det er imidlertid et problem, at nogle af de andre

samfundsøkonomiske mål vil blive modvirket, hvis man satser benhårdt på at opnå en høj økonomisk vækst ved hjælp af skattelettelser. Den øgede økonomiske aktivitet vil som regel føre til højere lønninger og varepriser – det kalder økonomer for inflation – og det kan være problematisk af flere grunde. Hvis inflationen er højere i Danmark end i de lande, vi handler mest med, vil vores højere varepriser således føre til, at vi får sværere ved at eksportere vores varer. Og udlandets relativt lavere varepriser bevirker, at importen af varer til Danmark øges. Vi får altså underskud (eller lavere overskud) i vores samhandel med udlandet.

Et andet problem ved de ovennævnte forslag til skattelettelser er, at de økonomiske uligheder i Danmark bliver større. Det skyldes, at det først og fremmest er virksomhedsejere, højere funktionærer og boligejere, der får gavn af den økonomiske vækst. Endelig kan den høje økonomiske vækst bevirke, at udledningen af CO₂ forøges til skade for klimaet.

Hvis man i stedet fokuserer på at opnå en bæredygtig vækst ved at indføre høje CO₂-kvoter, som flere partier på venstrefløjnen går ind for, så vil den økonomiske vækst og beskæftigelsen alt andet lige blive lavere, end de ellers ville have været. Til gengæld vil det være lettere at nå målene om en lav inflation og rimelig ligevægt i samhandelen med udlandet.

Disse to eksempler viser os, at de økonomiske mål ofte er i konflikt med hinanden. Derfor er det centrale inden for al økonomi at prioritere – her at *prioritere* de økonomiske mål.

Tjek-på-lektien

Kommentar til indholdet? Skriv til redaktionen

ISBN: 9788779706651. Copyright forfatterne og Columbus
2025

2.1: De syv økonomiske målsætninger

Når du skal vurdere, om et lands økonomi er i god form, skal du se nærmere på, hvordan det står til med en række samfundsøkonomiske målsætninger. De tal, du finder frem til, hører til de såkaldte **makroøkonomiske nøgletal**.

I Danmark er der blandt politikerne nogenlunde enighed om de fleste af følgende syv målsætninger:

- *Økonomisk vækst*
- *Høj beskæftigelse og lav arbejdsløshed*
- *Ligevægt på betalingsbalancen*
- *Lav inflation*
- *Balance på statsbudgettet*
- *Rimelig fordeling af goderne*
- *Bæredygtig vækst*

Tjek-på-lektien

Kommentar til indholdet? Skriv til redaktionen

ISBN: 9788779706651. Copyright forfatterne og Columbus
2025

2.2: Økonomisk vækst

BNP (bruttonationalproduktet) er et mål for værdien af den samlede produktion i et land i løbet af et år. Den samlede produktion består af dels **vareproduktion**: produktion af råvarer (olie), landbrugsvarer og industrivarer, dels produktion af tjenester. **Tjenester** er et andet ord for service, for eksempel restauranter, banker, advokater eller rengøring (private tjenester) eller eksempelvis uddannelse, sundhed og omsorg for ældre (offentlige tjenester).

Den økonomiske vækst er så de ændringer, der sker i BNP fra ét år til det næste. Stiger BNP, er der tale om positiv vækst, mens et fald i BNP indebærer negativ vækst. Normalt måles den økonomiske vækst ved den procentvise årlige ændring i BNP målt i faste priser. Man har således taget højde for inflationen (prisstigningerne). Hvis et land skal opnå en stabil økonomi med en rimelig balance mellem de syv økonomiske målsætninger, skal den økonomiske vækst gerne ligge mellem 1,5 og 2 procent.

Den økonomiske vækst er afgørende for den samlede mængde ressourcer, der er til rådighed i et samfund. Jo større vækst, jo mere "kage" bliver der til fordeling i samfundet. Disse ressourcer anvendes til produktion af varer og tjenester til enten forbrug, investering eller eksport.

For den enkelte borger er de større

forbrugsmuligheder – enten privat eller offentligt forbrug – det, der har størst betydning. Men økonomisk vækst giver også bedre muligheder for **investeringer**, det vil sige, at samfundets produktionsapparat ikke bare opretholdes, men udvides, så den økonomiske vækst også kan fortsætte fremover. Investeringer går til fabriksbygninger, maskiner, skibe, veje, broer og så videre, men også uddannelse og forskning øger den fremtidige ressourcemængde.

En del af produktionen går til **eksport**, men det skyldes naturligvis ikke velgørenhed over for andre lande. Vi eksporterer de varer og tjenester, vi er gode til at producere, for at tjene penge og for at have betalingsmidler til **import** af råvarer, som vi ikke selv har, og til import af varer og tjenester, som udlandet er bedre end os til at producere. Nogle af vores vigtige eksportvarer er eksempelvis medicin og vindmøller, mens vi importerer råvarer som olie og metaller samt biler og diverse maskiner.

Flere faktorer er med til at skabe vækst. For det første er mængden og kvaliteten af arbejdskraften vigtig – det gælder om at have et højt uddannelsesniveau. For det andet skal der være realkapital til rådighed i form af maskiner, fabrikker, IT-systemer og anden infrastruktur (veje, havne, jernbaner osv.). Og for det tredje skal et land gerne have et ordentligt retssystem og et stabilt politisk system, som sikrer gode rammer for produktionen.

I figur 1.2 (i kapitel 1) kan du se, hvordan den økonomiske vækst i Danmark har været siden 2006. I kapitel 3 (se tabel 3.1) har vi opstillet en oversigt over tilgangen af varer og tjenester til den danske samfundsøkonomi og anvendelsen af disse varer og

tjenester.

I kapitel 7 kan du fordybe dig mere i problemstillinger omkring den økonomiske vækst.

Tjek-på-lektien

Kommentar til indholdet? Skriv til redaktionen

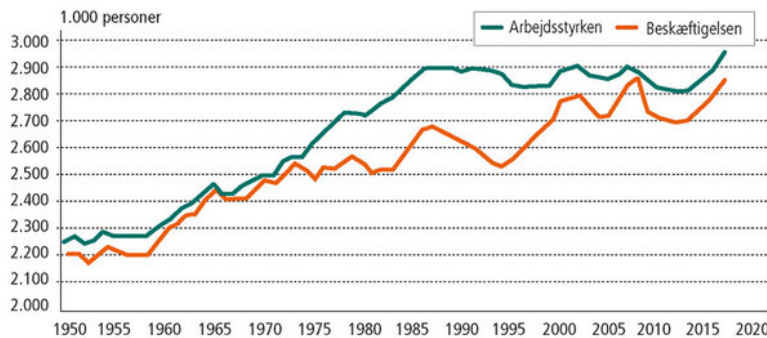
ISBN: 9788779706651. Copyright forfatterne og Columbus
2025

2.3: Høj beskæftigelse og lav arbejdsløshed

Den økonomiske vækst hænger tæt sammen med **beskæftigelsen** i et land, for der skal jo arbejdskraft til at producere de varer og tjenester, der indgår i BNP. Generelt gælder altså, at jo højere vækst, jo højere beskæftigelse, og omvendt, jo lavere vækst, jo lavere beskæftigelse.

Arbejdsstyrken i Danmark er den procentdel af befolkningen i alderen 16-66 år, som kan og vil have et arbejde. De står altså til rådighed på arbejdsmarkedet og tilbyder deres arbejdskraft til virksomhederne og den offentlige sektor. En meget stor del af arbejdsstyrken er i beskæftigelse, men de personer i arbejdsstyrken, der ikke er i beskæftigelse, udgør gruppen af **arbejdsløse**. Sagt på en anden måde består gruppen af arbejdsløse af personer, der kan og vil arbejde, men som ikke kan få et job, fordi udbuddet af arbejdskraft er større end efterspørgslen.

Arbejdsløshed og beskæftigelse hænger sammen, men kun til en vis grad, hvilket fremgår af figur 2.1. Selv om beskæftigelsen stiger, falder arbejdsløsheden ikke nødvendigvis, nemlig hvis arbejdsstyrken stiger lige så meget eller mere end beskæftigelsen. Arbejdsstyrken kan for eksempel stige på grund af indvandring, eller at store årgange kommer med i arbejdsstyrken.

Figur 2.1: Udviklingen i arbejdsstyrken og beskæftigelsen i Danmark 1950-2017

Kilde: Samfundsstatistik 2019.

Omvendt kan beskæftigelsen falde, uden at arbejdsløsheden stiger, nemlig hvis arbejdsstyrken falder tilsvarende.

Men hvorfor er det egentlig en samfundsøkonomisk målsætning at have lav arbejdsløshed? For det første er det et problem for den enkelte person at blive ramt af arbejdsløshed. Det betyder lavere indkomst, fordi arbejdsløshedsdagpengene er lavere – i visse tilfælde meget lavere – end den indkomst, man havde før. Og dertil kommer, at længere arbejdsløshed ofte giver både sociale og sundhedsmæssige problemer. For det andet er arbejdsløshed et problem på makroøkonomisk niveau, idet samfundet dels ikke får udnyttet al den arbejdskraft, der kunne bidrage til produktionen, dels får udgifter til dagpenge og kontanthjælp. Dermed forringes balancen på statsbudgettet.

Økonomer skelner mellem forskellige *typer af arbejdsløshed*, ud fra årsagerne til arbejdsløsheden: *Konjunkturarbejdsløshed, strukturarbejdsløshed, sæsonarbejdsløshed og friktionsarbejdsløshed.*

Konjunkturerne er et samlet udtryk for den økonomiske aktivitet i et samfund, og denne aktivitet svinger oftest lidt opad, men undertiden

også nedad som i forbindelse med IT-boblen i 2000, husprisboblen i 2008 og coronakrisen i 2020 (jævnfør kapitel 1). **Konjunkturarbejdsløshed** er årsag til de største udsving i arbejdsløsheden og skyldes lav vækst og lav efterspørgsel i samfundsøkonomien. Den viser sig først og fremmest som arbejdsløshed inden for mange brancher samtidig. Nogle økonomiske sektorer er meget konjunkturfølsomme, for eksempel byggeriet og luksusforbrug (ferierejser og lignende), og de vil ofte blive ramt af arbejdsløshed i starten af en lavkonjunktur, men derefter breder arbejdsløsheden sig til mange andre områder.

Strukturarbejdsløshed skyldes, at de grundlæggende strukturer på arbejdsmarkedet gradvis ændres, så de udbudte og efterspurgte arbejdskvalifikationer ikke passer sammen – økonomer taler om, at der er et *mismatch* mellem udbud og efterspørgsel af arbejdskraft. Den teknologiske udvikling har således medført, at behovet for lavt uddannet arbejdskraft i en række fag er faldet kraftigt – for eksempel har robotter overtaget en del af arbejdet i fabrikshallerne, og IT har gjort mange kontoruddannede arbejdsløse.

Sæsonarbejdsløshed skyldes, at nogle typer arbejdskraft er mere efterspurgt på bestemte årstider end andre. Julemænd, snefejerne, tivoli-personale og høst-arbejdere er eksempler herpå.

Endelig er **friktionsarbejdsløshed** forårsaget af, at folk skifter jobs, og at de betragtes som ledige i den tid, der går mellem afslutningen af det ene job og begyndelsen på det næste. Dermed opstår der friktion (gnidning) på arbejdsmarkedet.

I kapitel 8 har du mulighed for at fordybe dig mere i arbejdsmarkedsproblemer.

Opgave 2.1: Arbejdsløshed

Sammenlign udviklingen i arbejdsløsheden i Danmark, Tyskland, Grækenland, Italien og Spanien i perioden 2006-2020. Hvad kan du udlede? Materialet findes på [World Economic Outlook Database](#)

Tjek-på-lektien

Kommentar til indholdet? Skriv til redaktionen

2.4: Ligevægt på betalingsbalancen

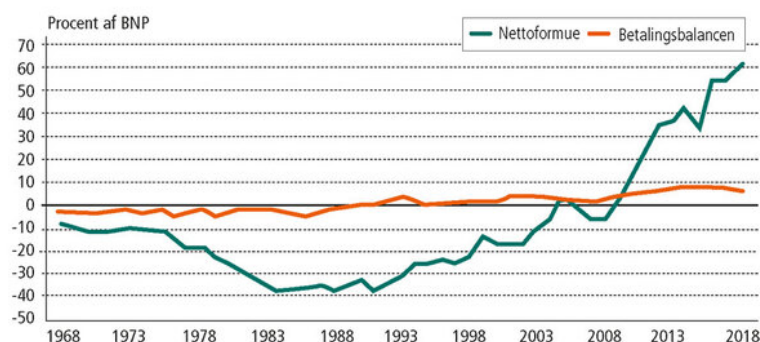
Betalingsbalancen er et regnskab over et lands samlede udgifter i forhold til de samlede indtægter over for udlandet. Der er således tale om både den private og den offentlige sektors samlede udgifter og indtægter i forhold til udlandet i løbet af et år, se figur 2.2.

Figur 2.2: Betalingsbalancen

Betalingsbalance-regnskabet deles op i henholdsvis de såkaldte *løbende poster* og *kapitalposterne*. **De løbende poster** dækker det, økonomer for nemheds skyld i daglig tale kalder for betalingsbalancen, nemlig indtægter og udgifter ved varehandel, handel med tjenester (især skibsfragt og turisme) og renter fra/til udlandet. **Kapitalposterne** er først og fremmest de lån til eller fra udlandet, der modsvarer de løbende poster. Har Danmark underskud på de løbende poster, må vi nemlig låne af udlandet for at dække underskuddet. Hvis Danmark omvendt har overskud på de løbende poster, må udlandet jo have underskud på de løbende poster, og så er de fremmede lande nødt til at låne af os for at dække deres underskud.

I en meget lang periode fra slutningen af anden verdenskrig og frem til slutningen af 1980'erne havde Danmark næsten hvert eneste år underskud på betalingsbalancens løbende poster, det vil sige, at betalingerne til udlandet var større end betalingerne fra udlandet. Det skyldtes først og fremmest, at importen af varer var større end eksporten af varer. Et par år med underskud er ikke noget problem, men da Danmarks underskud fortsatte over en meget lang periode, fik vi opbygget en stor **udlandsgæld**, se figur 2.3. Det bevirkede igen, at en del af landets indkomst i de følgende år skulle anvendes til betaling af renter til udlandet, og derfor blev der mindre tilbage til forbrug og investeringer.

Figur 2.3: Danmarks udlandsgæld/udlandsformue 1968-2018 i procent af BNP

Kilde: Statistisk Tiårsoversigt, 2019.

Hvis et land har problemer med underskud på betalingsbalancen, vil man normalt føre *strammingspolitik* (stram finans- og pengepolitik) for at mindske importen, og samtidig vil man søge at forbedre *konkurrenceevnen* over for udlandet. Strammingspolitikken begrænser statens bevægelsesfrihed med hensyn til at opnå andre af de økonomiske målsætninger, i dette tilfælde væksten og beskæftigelsen.

På figur 2.3 kan du imidlertid se, at Danmark fra 1990 fik vendt udviklingen. Siden da har vi (bortset fra 1998) haft overskud på de løbende poster, og det har betydet, at vi langsomt har kunnet "gnave" gælden af og endda i det sidste årti oparbejde en stor **udlandsformue**. Det giver større handlefrihed til at føre økonomisk politik, som fokuserer på at forbedre de øvrige økonomiske målsætninger.

I kapitel 14 har du mulighed for at fordybe dig mere i problemstillinger omkring betalingsbalance, udlandsformue, valutaer og valutapolitik m.m.

Tjek-på-lektien

Kommentar til indholdet? Skriv til redaktionen